

Sovětský vězeň baptista Jaroslav Martínek 1926

Svědectví baptistického kazatele Jaroslava Martínka z pražského sboru, který byl v roce 1926 sborem vyslán do české obce Alexandrovky v Sovětském svazu, aby sloužil zdejším Čechům. Byl zatčen, odsouzen k trestu smrti, poté mu byl trest smrti změněn na deset let v gulagu. Sovětský vězeň se v roce 1936 vrátil do Československa.

Svědectví bylo otištěno v novinách Polední list v nedělním čísle 26. července 1936, číslo 208, ročník X.

Sovětský vězeň baptista Jaroslav Martínek

Baptistický kazatel-Čech sovětským vězněm:

Od popraviště přes Solovky a středasijské pouště do ČSR

Byl jsem uvězněn v malé cele ve vězení v Charkově. Cely byla 3 m dlouhá, 2 m široká a u stropu byla malá okénka, pobíle mřížovaným plechem, takže jsem viděl jen kusy obloky. Ale i za to jsem byl vděčný, uvědomil-li jsem si, že za této mřížky je přece trochu svobody. Tam mi byl po soudu oznámen rozsudek smrti.

Vypravování puškáře J. Pirky z Borohrádku n. Orli, bývalého význačného funkcionáře místní organizace komunistické strany, o jeho pětiletých osudech v sovětských žalářích a vyhnanství, vzbudilo v čsl. veřejnosti velký ohlas. Podobné zkušenosti jako J. Pirko má řada

Ze Solovky po skončení vyšetřovací vazby jsem byl poslán do střední Asie. Byla to velká země. Z ostrova, kde je věčný led a sníh, dostal jsem se v mlstě, kde je 40° K tepla, na místo, kterému se říká „Hladová step jílů“, do Almučinska. V létě je tam takové horko, že se na jeho vyrostle, v létě se spálí a mění zem v poušť. Trochu zelená tráva je v údolích řek.

Vypravování puškáře J. Pirky z Borohrádku n. Orli, bývalého význačného funkcionáře místní organizace komunistické strany, o jeho pětiletých osudech v sovětských žalářích a vyhnanství, vzbudilo v čsl. veřejnosti velký ohlas. Podobné zkušenosti jako J. Pirko má řada bývalých komunistů, kteří se vrátili ze SSSR. úplně vyléčení ze svých bývalých ideálů. Dnes přinášíme líčení pohnutého desítiletého pobytu ve SSSR. jiného našeho krajana, p. Jaroslava Martínka. Jar. Martínek je absolvent pomologického ústavu v Troji, jako člověk hlubokého náboženského přesvědčení stal se baptistou a pražskou obcí byl před 10 lety poslán do osady Alexandrovky nedaleko Oděssy, aby tamní krajany stejného přesvědčení posílil duchovně v těžkých dobách. Ale se zlou se potázel. Martínek přišel v době nejvzášněvějšího boje sovětů s náboženstvím všech odstínů; po krátkém pobytu v obci byl zatčen, obviněn z vyzvědačství, postaven před soud a odsouzen. Vrátil se nedávno do ČSR., přednášel o svých smutných zkušenostech svým bratrům a sestrám a nyní dle i s rodinou — je ženat a otcem dcerušky — na rotavené v Novém Městě nad Metují.

Byl jsem uvězněn v malé cele ve vězení v Charkově. Cela byla 3 m dlouhá, 2 m široká a u stropu bylo malé okénko, pobité mřížovaným plechem, takže jsem viděl jen kousek oblohy. Ale i za to jsem byl vděčný, uvědomil-li jsem si, že za těmi mřížemi je přece trochu svobody. Tam mi byl po soudu oznámen rozsudek smrti.

Dnes, když na tu dobu vzpomínám, nemohu ani věřit, že to vše jsem mohl prožít. Byla to opravdu doba údolí stínu smrti.

A tam v tom vězení každou noc byli bráni lidé z okolních cel na odstřely. Vždy večer zastavilo se na nádvoří černé kryté auto a toto nám řeklo, že se dnes někdo rozloučí se životem. Byly to okamžiky hrozné, nemohl jsem spát a prožíval jsem dlouhé mučivé noci. Když byla cela otevřena, vojáci vrhli se na vězně, kterého svázali a vedli nebo nesli do auta. To bylo v roce 1927, kdy se nešťastilo životů lidských a celá sta lidí byla zničena. Vedle mne v cele byl vězeň, kterého jsem osobně neznal, a on mne rovněž ne, ale přes stěnu jsme na sebe klepali. A pro toho 28. ledna 1927 v noci přišli. Nejprve jsem slyšel, jak pláče, potom prosil, že má ženu, děti a když nic nepomohlo, svázaného ho vynesli na chodbu a odtud jsem slyšel: „S Bohem moje drahá žena a děti“ a potom hlas umkl. Takových výjevů bylo mnoho. Mohl jsem to čekat také. A dočkal jsem se. Až do dnes nevím, bylo-li to rafinovaným vynálezem nebo přičiněním božím, abych byl více zkoušen. Když jsem byl asi 15. den jako odsouzenec, najednou auto dříve zastavilo než jindy; poslouchal jsem, u kterých dveří dozorce zastaví, aby je otevřel a odsouzenec více se nevrátil. Nedovedete si představit můj úžas, dnes po 8 letech přímo s hrůzou na to vzpomínám, když se začaly otvírat moje dveře. Slova vyřknout jsem nemohl, plakat jsem také nemohl, neboť jsem se vyplakal již dříve; šel jsem. Několik dnů před tím byl uvězněn z Alexandrovky jeden známý baptista a mne vedli ven proto, aby se ode mne něco dozvěděli. Odepřel jsem vypovídat, a tu mi vyšetřující soudce řekl: „Víte, že jste odsouzen k smrti a vzdáváte se svědectví; dnes nebo zítra Vás přivedou a zastřelí“, ale já na to vůbec neodpověděl a byl jsem odvezen do vězení zpět. Dnes tomu dobře rozumím, co to znamená jít údolím stínů smrti. 29. den jsem se dověděl, že rozsudek smrti mi byl zaměněn v 10letý žalář. Ihned mne dali do jiné světnice, kde nás bylo více vězňů pohořelých. Když nepomohly všechny kroky, které byly podniknuty zde ve vlasti, ani kroky našeho konsula, ani 12denní hladovka, kterou jsem zahájil, byl jsem poslán do vězeňského tábora, kde byli vězněni lidé většinou pro náboženské přesvědčení, ale i političtí. Byli tam většinou pravoslavní kněží, mnoho baptistů, těch snad i nejvíce, také mnoho metodistů, mnoho politických vězňů i Němců. Bylo to na Solovkách.

Solovky jsou neveliký ostrov v Polárním moři a jen ten, kdo tam byl, dovede si o vši té hrůze udělat představu; vypovědět se to nedá. Ostrov je 60 km široký, 50 km dlouhý a porostlý jehličnatým lesem. Uprostřed je nevelký vrch, na kterém stojí kostel s věží. Ostrov byl dříve osídlen mnichy, kteří tam v roce 1436 postavili klášter. Je to vlastně klášterní pevnost a nebyť útrap tělesných i morálního mučení, má přece ostrov v sobě něco krásného pro vzpomínky na středověk, co se nezachovalo nikde v takové velebnosti a skutečnosti jako tam. Tato klášterní pevnost má podobu obdélníku z jedné strany 600 m a z druhé 700 m, zdi dolů jsou 5 m široké a nahore 2 m. Dříve okolo byl hluboký příkop, který jen na jednom místě je zachován. Je postavena z velkých kamenů, takže dnes se divíme, jak při dřívějších nedokonalých dopravních prostředcích to tam mohli dostat. Ve zdi jsou střílny, které jsou zachovány v původní podobě, v nich jsou staré houfnice s kamennými náboji. Divíme se, že s takovými nástroji mohli mniši odrazit Angličany, kteří ostrov obléhali; mistry jsou i koule ve zdi. Některé budovy jsou poškozeny. Z historického hlediska je zajímavé kamenné vězení. Nebyla to jen pevnost klášterní, ale i středověké vězení církevní, kam byli posíláni k uvěznění reformátoři. Bylo to vězení církevní, kam synod ruské pravoslavné církve posílal neposlušné a kacíře. V roce 1929, když jsem přišel do Solovek, byli tam ještě mniši, jeden tam byl 43 roky a s tím jsem se tajně seznámil. Tajně, aby nikdo nevěděl, provedl mne v některých vězích. V pevnostních hradbách jsou věže, na každém rohu velká a uprostřed menší. V těchto úhlových vězích byla ve středověku vězení. Vězení byla ještě když jsem tam přišel. Dnes jsou zadržena, aby tam nikdo nemohl. Vězení bylo 1 m dlouhé a široké rovněž 1 m a o trochu více vysoké. Vzduch tam přicházel skrz zde nerovným otvorem, dveře byly dvojité a v nich malý čtyřhranný otvor. V této komůrce nemohl vězeň ani ležet ani stát, nemohl ven, byl pod těžkým zámkem a tak tam byl až umřel nebo ho pustili. Otvorem ve dveřích dostával chléb a vodu. Byla tam také vězení větší, kde člověk mohl udělat několik kroků, ale zde obyčejně byla skoba ve zdi, ke které byl vězeň v okovech připoután.

Rostliny, které na Solovkách rostou, jsou už rázu polárního,

Jehličnaté stromy staré více než 100 let jsou nevysoké a kácení se hlavně pro dříví, které se vozí na hranice. Tyto práce dřívě dělávali vězni, takže na každém stromu je část vězňů i slz a krve, kterou tam nechali. I my jsme konali podobnou práci. Musili jsme pracovat, výjimky nebylo, političtí, náboženští vězňové, všichni stejně. Okolnosti byly velice těžké, režim surový a ohled na člověka žádný a ti, kdož nás hlídali, měli nad námi plnou moc. Byli jsme trestáni tělesně, když slabostí nemohli jsme udělati předepsanou normu. Vzpomínám si, že uvěznili 6 lidí z národu Uzbeků, kteří byli přivykli na teplé podnebí — a na Solovkách už v září je — 40 R a někdy i více. V létě je největší teplo +10 R a to je ještě mnoho; až koncem května tam taje sníh a v zimě slunce není vůbec vidět, ale v létě je zas celých 24 hodin světlo, takže rostliny mohou růst, ovšem že jsou jiné než u nás. Výjimku dělají jehličnaté stromy. Těchto 6 lidí nemohlo snést hroznou zimu, poněvadž nebyli na to zvyklí a když neudělali předepsané normy (za den 4 m), nevykonali ani polovinu, byli posláni v karcer t. j. vězení ve vězení, kam dávají lidi, kteří nevykonají uložené práce. Toto vězení bylo na dvoře; bouda sbitá z prken; tam je zavřeli a více se o ně nestarali. My, kteří jsme bydleli blízko, nejdříve jsme slyšeli mohamedánské modlitby, potom pláč a později jen kvílení, které bylo stále slabší, až umlklo. Ráno, když přišla sanita, vynesla je mrtvé-zmrzlé. A to jen proto, že nemohli pro zimu vykonávat uloženou práci. K práci a zpět chodili jsme v řadách a když někdo slabostí se zastavil nebo zůstal pozadu a byl zpozorován, hlídač po něm střílel. Při práci slyšeli jsme často ráno; to jsme věděli, že někdo buď omdlával nebo odepřel poslušnost a byl zastřelen.

Jeden bratr-baptista, stařeček šedivý, přišel do tábora a druhého dne mu náčelník přikázal, aby se postavil do řady; odpověděl: „Já antikristu sloužit nebudu.“ Náčelník vytáhl ihned revolver a ušáhl stařečka do spánku; ten byl ihned mrtev.

To jsou vzpomínky, abyste si alespoň trochu mohli udělat představu o tom, co se v tomto vězení odehrávalo; ale skutečnost se tu nedá vypovědět. A na jiných místech to bylo ještě horší; při nejnepatrnějších poklescích, třeba když se v řadě ohlédl, byl nejsurověji trestán. A to je jen tělesné utrpení, to morální se nedá vypovědět; odloučenost, být odkázán jen na své myšlenky; nebylo tam nikoho, s kým si pohovořit.

V r. 1930 vypuklo povstání vězňů na Solovkách; dopadlo velmi smutně pro nesjednocenost. Ti, kteří se zúčastnili povstání a i jeho skuteční vůdcové byli postříleni. My ostatní jsme byli rozesláni do různých jiných táborů. Kromě strádání, které nám působili dozorcí, byl i veliký hlad a nemoci. Já sám onemocněl na kurděje. Když v roce 1929 jsem přijel na Solovky, bylo tam 17.000 vězňů; na jaře 1930 bylo nás tam pouze 12.000; během zimy 5.000 lidí zemřelo. V zimě Bílé moře zamrzá a lodí nemohou z pevniny přijíždět s potravou. Často jsme chodili na hřbitov a tam do jámy pochovali 6 lidí, ovšem bez rakve. Hroby byly kopány v létě a kdo v zimě zemřel, byl tam vhozen a ponechán tak, neboť půda byla zmrzlá a až v létě byl zakopán.

V roce 1930 byl jsem opět ve vyšetřování. Černého chleba nám dávali 30 dkg a přes den teplý pokrm, polévku a kaši. O 30 dkg chleba a teplé vodě byl jsem 2 měsíce. O druhém se nemusím zmiňovat.

Ze Solovek po skončení vyšetřovací vazby jsem byl poslán do střední Asie. Byla to velká změna. Z ostrova, kde je věčný led a sníh, dostal jsem se v místa, kde je 40° R tepla, na místo, kterému se říká „Hladová step jižní“, do Akmolinska. V létě je tam takové horko, že co na jaře vyrostlo, v létě se spálí a mění zemi v poušť. Trochu zelené trávy je v údolí řek, které pramení ve vysokých horách. A k těmto řekám jsem byl poslán, abych dělal s ostatními na příkopu, který by zavodňoval pozemky. V těchto místech bydleli dříve Kirgizové, kteří tam pásli svá stáda a když v létě začalo horko, hnali svá stáda do hor. Tam jsem byl více jak rok. Bylo tu trochu lépe, poněvadž naši dozorce byli lidé méně vzdělání a nedovedli vymyslet takových trestů jako suroví dozorce na Solovkách. V roce 1932 v horách, které hraničí s Afganistánem, vzniklo povstání mohamedánů. Poněvadž byly obavy, že se povstalci dostanou až do našeho tábora, poslali nás do Sibíře, na Daleký východ. Tam, na březích Tichého oceánu, bylo mnoho koncentračních táborů a zaměstnání byla různá. Nás přidělili, abychom stavěli železnici. Až do Karimské vede dvoukolejná trať sibiřská a od Karimské rozděluje se do Mandžurska a druhá podél Amuru do Vladivostoku. Stavi se tu pak nová trať od ústí Amuru kolem severních břehů jezera Bajkalského do Irkutsku. Tu první trať za carské vlády stavěli vězňové a tu druhou nyní sovětští vězňové. Kdo více zkusil, či krve více tam zůstalo, těžko říci. Musím říci, že tato stavba stála mnoho lidských životů. Já nepracoval na železnici rukama, ale v nemocnici. Moje znalost latinského jazyka dovolila mi projít kursy a umožnila mi dostat lepší práci. Mohl jsem se dostat také do kanceláře, ale vybral jsem si tuto cestu, abych mohl pomáhat druhým. Nepamatuji se, že by bylo dne, aby nepřivezli někoho raněného, protože koleje byly kladeny mezi skalami a tam muslo se pracovat s traskavinami; docházelo k častým výbuchům a ranění byla četná a i úmrtí bylo mnoho. Nakládání s námi bylo lepší, snad proto, že to bylo v blízkosti hranic Mandžurska a že v Rusku byly poměry trochu klidnější a kontrola nyní nebyla tak hrozná. Tábor byl hned za městem Vladivostokem a Chabarovskem. Tam také jsme dostávali trochu více jídla, ale chléb byl černý, o jakém se vám ani nezdá, toho jsme dostávali 40 dkg; to byla základní norma a potom další přídavek, co si kdo vypracoval. Pokrmy byly také trochu lepší. Roku 1934 nastaly v Mandžursku nepokoje a tak nás jednoho dne posadili do vlaku a vezli, kam to jsme nevěděli. Až na místě jsem viděl, že jsem opět v blízkosti Solovčských ostrovů a sice na ostrovech Murmanských. Podnět bylo zde zlé, ale na Solovkách ještě horší. Zlepšení bylo v tom, že v blízkosti v moři působil již Gofský proud. Ale přesto mnoho lidí bylo zde zachváčeno nemocemi a mnoho jich umíralo. Práce zde byla těžká. Po železnici bylo dopravováno a nakládáno na zahraniční parníky dříví. My jsme dříví kladli do přístavu, ale k lodi nás nepustili. V Murmanskú jsem dlouho nebyl a dostal jsem se na Bělomorsko-baltský Kanál do Kemi a tam jsem byl až do konce. Pracoval jsem také v nemocnici. 19. dubna 1936, právě jsem pracoval v ambulatoriu, přišel ke mně dozorce a ptá se mne, jak se jmenuji. Na moji odpověď pravil: „Vezměte si svoje věci, za půl druhé hodiny musíte být ve vlaku.“ Nevěřil jsem, až když mi to po druhé opakoval; šel jsem a za půl druhé hodiny jsem odjížděl do Moskvy a nevěděl jsem proč. Bylo možno čekat tři věci:

První bylo, že často se stává, zejména politickým vězňům, že je vezmou do Moskvy a tam se jich zeptají, jaké mají přesvědčení, co budou dělat, když je pustí, kam půjdou, co si myslí o tom, co se děje. Když poznají, že se na ně nemohou spolehnout, pošlou je na dalších 5 roků zpět. Proto, když jsem odjížděl z Kemi, ani se tam mnoho se mnou neloučili.

Druhá možnost byla, že mne pošlou někam do Sibíře a dovezou mne do některého místa a řeknou: „Zde se můžeš usadit, ale z toho místa se nesmíš hnout!“

A za třetí ve mně kličila přece jenom naděje, že snad přece pojedou domů do rodné země.

Od 19. dubna do 17. května t. r. byl jsem stále ve vězení, které ale bylo přívětivější než to první. Bylo nás tam několik, 2 Čiňani a i Peršan. 17. května t. r. mne vyzvali dozorce, abych se připravil k odjezdu. 6 strážníků šlo se mnou, okna ve vagóně byla zastřena, dveře zamčeny, vzdálit jsem se nesměl, a když jsem přeci musil, 3 strážníci šli se mnou. Až když jsme přijeli do stanice Minsk, kde jsme přesešli, nemohli mi zabránit, abych si nepředčetl jméno nádražní stanice, a tu jsem věděl, že jsem v blízkosti polských hranic. Jeli jsme potom dále a zastavili jsme u hranického sloupu a do vlaku vešel úředník v civilním obleku a dal mi můj čl. pas a lístek do Varšavy. Strážníci mne opustili a já jel první krok svobodem. Jak mi bylo, můžete si představit, když jsem si uvědomil, že jsem svobodem!

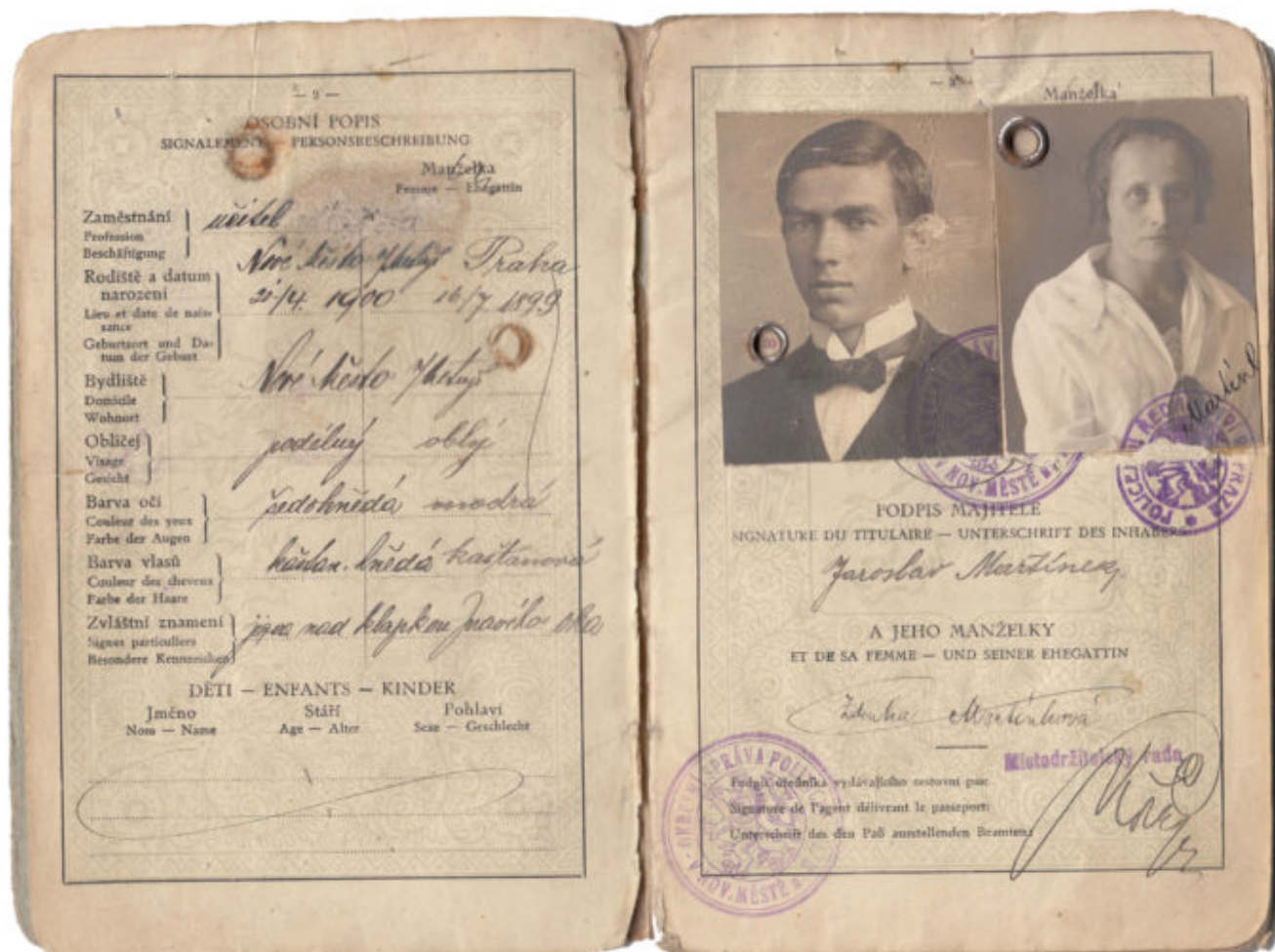
Jaroslav Martínek

Narozen v roce 1900 v Novém Městě nad Metují v Čechách. V roce 1923 odjel jako učitel k české menšině do SSSR. Zatčen 1927, odsouzen k trestu smrti, který byl ale zmírněn. Vězněn na Soloveckých ostrovech a v Kazachstánu. Poté několik let ve vyhnanství na Dálném Východě. V roce 1936 návrat do Čech.

Narodil se 21. dubna 1900 v Novém Městě nad Metují. Po absolvování hospodářské školy

v Olomouci se vrátil do Nového Města n. M., kde působil jako učitel. V roce 1923 odjel s pomocí evangelického sdružení Kostnická jednota do Alexandrovky v Oděské gubernii, aby se zde staral o výchovu dětí českých kolonistů. Díky svým kulturním a společenským aktivitám si mezi místními Čechy brzy získal značnou popularitu, oblíben byl zejména mezi dětmi. Jelikož patřil mezi horlivé členy Českobratrské církve, vyučoval je i přes zákaz, tajně, náboženské výchově. Dostával se proto do konfliktu se sovětskými úřady.

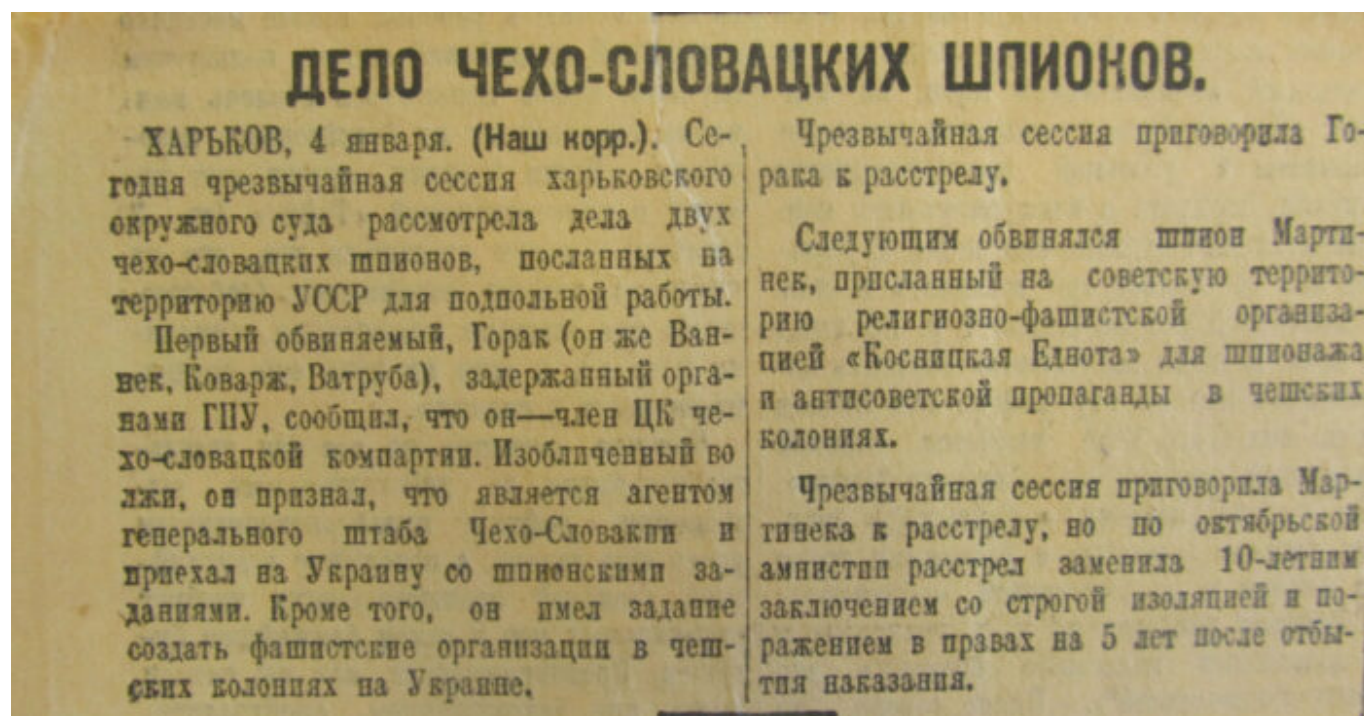
Osobní průkaz Jaroslava Martínka (Archiv SBU)

V květnu 1925 přešel do Čechohradu u Melitopole (dnes Novhorodkivka) v Jekatěrinoslavské gubernii, kde společně se svou manželkou znovu vyučoval na české škole. Stejně jako v Alexandrovce se zde těšil oblibě u čs. krajanů, dostával se ale také i do střetu s některými kolegy, zejména s učitelem Červeným a školním inspektorem Hájkem, od nichž brzy začaly na Martínka sovětským úřadům chodit různá udání.

Dne 28. dubna 1927 odjel Martínek za nákupem do Melitopole, kde byl následující noci zatčen orgány GPU. První výslechy probíhaly v místní věznici, v červnu byl převezen k dalším výslechům do Charkova. Obviňován byl z protisovětské agitace a špionáže ve prospěch ČSR, konkrétně pak z toho, že „na popud nábožensko-fašistické organizace Kostnická jednota“ provozoval vojenské a hospodářské vyzvědačství a protisovětskou a náboženskou propagandu v československých koloniích“.

Dne 4. ledna 1928 byl zvláštním zasedáním charkovského oblastního soudu odsouzen k trestu smrti zastřelením, na základě amnestie vyhlášené k 10. výročí Velké říjnové revoluce mu byl 4. listopadu nejvyšší trest změněn na 10 let žaláře s přísnou izolací, ke ztrátě občanských práv na 5 let a

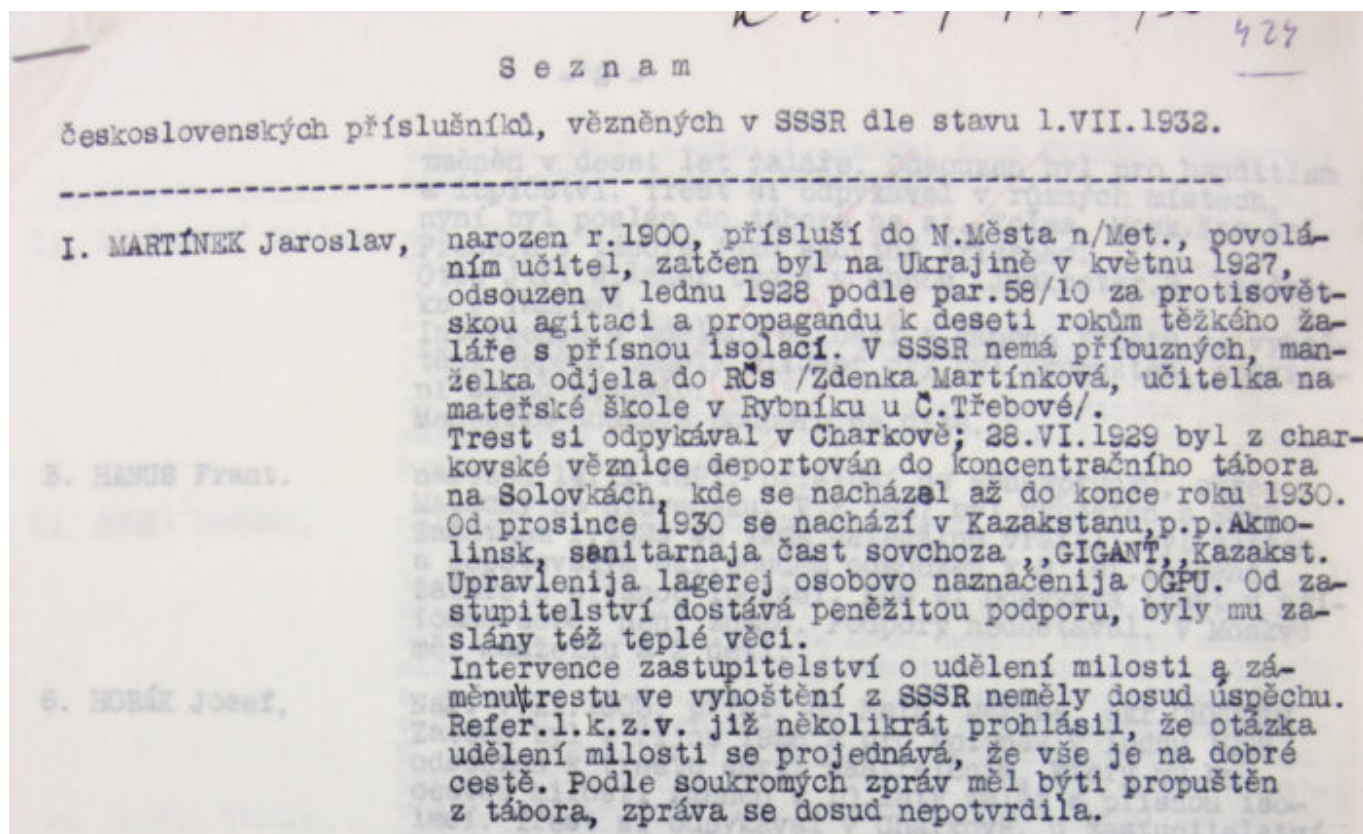
konfiskaci veškerého majetku. Po Martínkově zatčení zůstala jeho manželka Zdena sama s dvěma malými dcerami (2 roky a 6 týdnů), navíc byla donucena opustit učitelské povolání v Čechohradu. Až 23. července 1928 jim byl povolen návrat do Československa, kde získala místo učitelky na menšinové mateřské škole v Rybníku u České Třebové.

Článek z moskevského deníku „Pravda“ z 5. ledna 1929 informující o odsouzení „československých špiónů“ Horáka a Martínka. Horák byl odsouzen k trestu smrti, Martínkovi byl nejvyšší trest změněn na 10 let vězení. (Archiv MZV ČR)

Jaroslav Martínek byl nejdříve vězněn v Charkově, 28. června 1929 ho deportovali do Soloveckého nápravně pracovního tábora - vězněn byl konkrétně v pracovním punktu na Popově ostrově nedaleko Kemi. Na Solovkách setrval až do konce roku 1930.

V prosinci 1930 byl odeslán do sovchozu „Gigant“ v centrálním Kazachstánu (umístěn byl ve městě Tokarevka), spravovaném GPU, kde byl zaměstnán v místním lazaretu Krestova. Životní podmínky však zde byly ještě horší než na Solovkách. Pravděpodobně v roce 1933 byl z tábora propuštěn, následně byl poslán do vyhnanství do města Svobodnoje na usurijské železniční dráze na Dálném východě, kde pracoval v centrálním lékárnickém skladu. Odsud ho pravděpodobně někdy v průběhu dalšího roku deportovali do Murmanska.

Informace o Jaroslavu Martínkovi, které mělo k dispozici v roce 1932 československé ministerstvo zahraničí (Archiv MZV ČR)

Až v únoru 1936 mu byl trest změněn na vysídlení ze SSSR a mohl se tak po devíti a půl letech vrátit do Československa. Po návratu v květnu 1936 se usadil v Děčíně-Podmoklech, kde pracoval jako zahradník. Jeho manželka byla zaměstnána jako učitelka na české mateřské škole v Chrochovicích. V září 1937 byl přijat jako učitel náboženství v Lounech. Zároveň dostal za úkol obnovit sdružení mládeže a příležitostně zastupoval jako kazatel. Další osudy Jaroslava Martínka nejsou známy.

Mapa pohybu kazatele Jaroslava Martínka v SSSR (červené body jsou komunistické gulagy v SSSR)

Poznámka:

Pozorný čtenář si jistě povšimnul jedné nesrovnalosti. V dobovém článku v *Nedělním listu* z roku 1936 je Jaroslav Martínek uváděn jako baptistický kazatel z pražského baptistického sboru, který jej do SSSR vyslal. V informaci československého ministerstva zahraničí je zmíněno jen jeho povolání učitel. Je možné, že povolání učitel a vyslání Kostnickou jednotou mohlo být určité krytí pro sovětské

úřady, které tehdy učitele pro českou menšinu přijímaly. Baptistický kazatel by zřejmě nebyl v SSSR žádoucí. Je pravděpodobné, že bratr Jaroslav Martínek vedle oficiálního učitelského povolání sloužil českým krajanům i kazatelskou službou.

[Poledni-list-c-208-26-07-1936-kaz-v-sov-vezeni](#)[Stáhnout](#)

Zdroj:

Polední list, nedělní vydání 26. července 1936, číslo 208, ročník X.

Muzeum Gulag

[Štěpán Křivánek](#)

Článek je součástí [Baptistické encyklopedie](#) a je průběžně doplňován a aktualizován.

Poslední aktualizace 23. 1. 2020